

ءسايت مۇقانوۋ

بالتوان شولاق

شىنجاڭ خالق باسپاسى

ءسابىت مۇقانوۋ

بالتىۋان سولار

(اگىز رومان)

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

ءۆزىمى 2008

图书在版编目(CIP)数据

残指大力士: 哈萨克文/(哈)穆哈诺夫 著 — 乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 1999.3 (2008.6 重印)

ISBN 978 — 7 — 228 — 05003 — 1

I . 残 ... II . 穆 ... III . 长篇小说 — 哈萨克斯坦 — 现代 — 哈萨克语 IV . I361 . 45

中国版本图书馆 CIP 数据核子 (2008) 第 091714 号

责任编辑: 托列根

责任校对: 买克汗

封面设计: 夏提克

残指大力士 (哈萨克文) 穆哈诺夫 著

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

850 × 1168 毫米 32 开本 9.875 印张

1999 年 3 月第 1 版 2009 年 2 月第 2 次印刷

印数: 3101 — 5100

ISBN 978 — 7 — 228 — 05003 — 1 定价: 16.00 元

جاۋاپتى رەداكتور: تۈلەگەن قامىزا ۇلى
كوررەكتور: ماكەيقان مامىرقان قىزى
مۇقاپاسىن كورگەمدەگەن: شاتتىق اكسا

بالۋان شولاق

*

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(ئۇرۇمچى قالاسى وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى 348 - اۋلا)

شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجاڭ باباي باسپا شەكتى سەرىكتىگىندە باسلىدى
فورمات 1/32 1168 × 850، 9.875 باسپا تاباق

1999 - جىل، ئاۋرىز، 1 - باسپاسى

2009 - جىل، اقپان، 2 - باسلىۋى

تىراجى: 3101 — 5100

ISBN 978 — 7 — 228 — 05003 — 1

باعاسى: 16.00 يۋان

باسپادان

قالىڭ وقىرمان قاۋىمعا ۇسىنىلىپ وتىرعان بۇل كىتاپ — قازاقستاننىڭ ايگىلى جازۋىشى، قوعام قايراتكەرى ءسابىت مۇقانوۋنىڭ 1940 — جىلدارى جازعان «بالۋان شولاق» اتتى رومانى. بالۋان شولاق (شىن اتى تۇرماعامبەت بايمىرزى ۇلى) 1864 — جىلى قازاقستاندىلى خان تاۋىنىڭ ماڭىندا، كەدەي شارۋا شاڭىراعىندا دۇنيەگە كەلدى. بالۋان شولاق اتانغان ول جاس كەزىنەن باستاپ — اق بالۋاندىق ونەرىن بايقاتادى، سونىمەن بىرگە ات ويىنىمەن دە، ءان — كۇيمەن دە اينالىسىپ، وسى ەكى ونەردى قوسا دامىتادى، ماڭىنا ءانشى، كۇيشى، بالۋان، ونەرلى جاستاردى جىيىپ، قازاقتىڭ انشىلىك ونەرىن ورستەتۋگە ۇلكەن ۇلىس قوسقان كومپوزىتورعا اينالادى. اۋتوردىڭ بۇل رومانىندا بالۋان شولاقنىڭ جىگىتتىك شاعى، ايتۋلى بالۋاندارمەن كۇرەسكە ءتۇسۋ حيكايالارى، مومىن حالىققا جاساعان قامقورلىعى مەن جاقسىلىعى، كەرتارتىپا ۇكىمەتپەن جانە زۇلىمدارمەن سايىسى، عاشىقتىق جولى، سال — سەرىلىك ونەرى، باستان كەشكەن قۇعىن — سۇرگىنى، سوڭىندا دۇشپان قاستاندىعىنان قاپىيادا قازاعا ۇشىراۋ بارىسى ومىردەگى شىندىق نەگىزىندە ەگجەي — تەگجەيلى بايانдалادى.

مازمۇنى

1. «الپ — انادان تۋادى» 1
2. كەكتى بالا 9
3. كۈيىك 15
4. قامبادامى قاسقىر 19
5. جاعمدى جالشى 25
6. كۈتپەگەن كەسرلىك 36
7. بالتان شولاق 48
8. كارونمەن كۈرەس 60
9. قورقىنىش 66
10. «ەر قاناتى — ات» 74
11. اقبوزات 82
12. قىز الپ قاشۇ 91
13. «ەر — ەلدىك بالاسى» 99
14. ائىچالدىق 106
15. عاليا 114
16. «باتىر — بىر وقتىق» 126
17. اباقتىدا 141

18. ازازىلدىر 145
19. كەپلىدىك جانە سوت 158
20. ادام بارىمتاسى 167
21. حاۋپىتى حات 172
22. كوكشەنىڭ كەۋدەسىندە 179
23. سىناسۇ 191
24. «ەردى كەبەنەك شىندە تانى» 205
25. تاعى دا تۇرمەدە 214
26. مەڭدۇانغا ماستىق 220
27. ءولمىم تۇزاعى 229
28. امالسىز ايرىلۇ 239
29. بالتان بىرىكتىرگەن ءان - كۆي 247
30. جولبارسىپەن جۇلقىسۇ 253
31. الاتاۋ اياسىندا 261
32. ءوز بەينەسى 272
33. تاۋدىڭ تاعىسى 287
34. جاسىرىن قاستىق 295
35. باعى ۇشقان بالتان 301

بۇل كۈندە قىرىق توعىزدا مەنىڭ جاسىم،
 قاملاشك بۇزار كىزىم تاۋ مىن تاسىن.
 كىشىگى سەنتاپىردىڭ بازارىندا^(۱)،
 كوتىردىم ەلۋ ئېىر بۇت كىردىڭ تاسىن.
 جىيىلىپ ورسى - قازاق تاڭ قالستى،
 بولدى دەپ قاھارماننان مىناۋ باسىم.
 زالوك^(۲) ساب جەتپىس پىس سوم كۆرەسكىندە،
 سىندىردىم كارون بالتۇان قابىرەلىسىن.

(بالتۇان شۇلاق ولەگىنەن)

1. «الپ — انادان تۋادى»

ول اۋىلىدىڭ تىمىستاۋى قايراقتى كولىنىڭ جىلەسىنىدا، قالىڭ
 ورمانىنىڭ اراسىنىدا ەدى.

قاباعىنا قايعىنىڭ بۇلتى وراالىپ، كەۋدەسىن كەرنەگەن
 شەردى كۈركىرەگەن كۈندەي ۋەىلەۋمەن جەڭىلتكىسى كەپ،
 كوز جاسى بۇلاقتاي ساۋلاعان اۋىلدى ەلىكتەگەندەي عيا قايعىسىنا
 ورتاقتاسقانىداي، سول كۈنى كۈزدىڭ قارا سۇرعىلت بۇلتى
 نوسەرلەي جاۋدى، جەل شقىنا سوقتى.

— بولىڭدار! جونەلىڭدەر تەز! جوعالىڭدار! — دەپ ات
 ۇستىنەن ايداعارداي سقىرعان ساقشىنىڭ سىلتەگەن قامشىسى

① «سەنتاپىردىڭ بازارى» — توڭكەرىستەن بۇرىنقى كوكتەناۋ قالاسىندا كۆزدە

بولاتىن بازار.

② مەرگەستە شارتقا تىككەن اقشا، بايگە.

بۇلتان جارقىرمان نايىزلايداي يىرەلەڭدەپ، تالايدىڭ ارقاسىن
ئىلىپ تۇستى.

قاسقىر تالاعان قويداي قىزىل جون بولغان اۋىل ادامدارى
باسقا پانالار جەر جوقتاى، ساقشى ساباپ ايداپ شىققان قورالارنا
ئىسىپ قايتا - قايتا ئىغلا بەردى.

— ءورت! — دەدى ساقشى اۋىلدى قونىستان قۇپ شىعارا
الماعان سولڭ. لەزدە اۋىلدىڭ ءار جەرىنەن قويۇ قارا تۇتىنگە
بولەنگەن قارا كۈرەڭ جاللىن جارقىر ەتتى. ءورت ەرىكسىز ايداپ
شىققان اۋىلدىڭ اۋزىنداى جاللىنان دا سىتقى جالغىز ءىوز:

— قايران قونىس، قوش بول!

بۇل بەيقام وتىرعان اۋىل ەدى. وتكەن جازدا بولغان بولسى
ساىلاۋىندا سول اۋىلدىڭ بىرەۋى بولسىتىققا تالاسقان
توقسانبايدىڭ سىزدىعى دەگەن بايعا قارسى شىققان. ءىراق،
سىزدىق ۋاكىلدەرى اقشامەن ساتىپ الپ، ساىلاۋىشقا دا پارا
بەرىپ بولسىتىققا سايلانغان، قولنا ءمور ءىپ، اكىمشىلىك
تىزگىنىن ۇستاعاننان كەيىن ول وزىنە قارسى اۋىلداردىڭ
بەرەكەسىن كەتىرۋدى ەڭ ءىرىنىشى مىندەتم دەپ ساناعان. سول
جىلى كوشپەندىلەر مەكەمەسى شىكى رەسەيدىڭ قالالارىنان
كوشىرىلەتىن كوشپەندىلەرگە جەر سۇراغاندا، سىزدىق بولسى
كەكتەنگەن اۋىلداردىڭ شىنە قوسىپ وسى اۋىلدىڭ دا جەرىن
ۇسىنغان. كەشكىپەي جەر ولشەۋشى كەلىپ جەردى ولشەگەن،
ءىراق، اۋىلدىڭ ادامدارى ول ولشەۋدىڭ نە ولشەۋ ەكەنىن
تۇسىنبەي، قىستىڭ جابىدىن قامداپ، بۇرىنغىشا وتىرا
بەرگەن.

كۈز، اۋىل شاپقان ءشوبىن قوراسىنا ءۇيىپ، قار ۇشىنىداپ،
قىسقى ۇيىنە كەپ قونغاندا نىزارلى حابار كەنەتتەن ساپ ەتە
ئۇستى:

— كوشەسىڭدەر!

— نەگە؟ — دەپ سۇرادى اۆىل.

— ءۇش - ءتورت ءجۇز ءۇي ەگىشى كوشىپ كەلەدى، الدى كەلىپ تە قالدى. بۇل جەردە ەندى سولار وتىرادى.

— ءبىز قايتەمىز؟

— وندا ءبىزدىڭ جۇمىس جوق، قايدا بارساڭ وندا بار.

— قوي، ولاي بولماس، — دەپ اۆىل بەيقام وتىرعاندا اربالى، جاياۋى ارالاس شۇبىرعان ەگىشىلەر كەپ قالادى.

سول كۈنى ساقشى دا كەلەدى، اۆىلدى ورتەپ كوشىردى. مەنە، بار وقىعا وسى! ...

كۈز كوشكە ازىرلەنبەگەن اۆىل ساقشىنىڭ جىلانداي سىلىدەلەن نىزارى مەن مىلقاۋ ءورتىڭ لەبىنە شىداماي قونىستان قوزعالغانمەن، تەز جىنالىپ كەتە المادى، بەس - التى شاقىرىم عانا جەرگە جىلجىپ، باس - ايلعى جىنالىپ اقىلداسىتى. — ال، قايدا بارامىز؟

— قايدان بىلەيىك قايدا بارارمىزدى!

— پاتشاعا دەيىن نىزدەنۋ كەرەك، — دەدى بىرەۋ.

— مىنانىڭ بىلىشىلداپ جوقتى ايتقانى نەسى؟ — دەدى

ەكىنشى بىرەۋ اشۇلانىپ، — پالەن مىڭ شاقىرىم كەترامپورعا^① بارىپ پاتشاعا ارنىز بەرەم دەپ جۇرگەندە مىنا ەڭكەيگەن كارى مەن ەڭبەكتەگەن جاس قىرىلىپ قالماي ما؟ اۆەلى وسىلارعا باسپانا تابايىق تا. قايدا ارنىز بەرۋدى سودان كەيىن ويلانارمىز.

— ول دۇرس، — دەدى بىرەۋلەر، — ءبىراق، بوس تۇرعان

قونىس ەشقايدا جوق، جىيرما شاقىتى ءۇيىمىز، قايدا سىيامىز؟

— ماڭاي ەل عوي. جۇبىمىزدى جازبايمىز دەۋگە بولماس، اتقا ءمىنىپ اۆىلداردى ارالاپ، بىيىل قىسشا باسپانا نىزدەپ بىتىراپ ورنالاسايىق.

— وسىدان باسقا امال جوق.

① كەترامپور — پەتربۇرگ قالاسى.

قاتن - قالاش، بالا - شاعا قالىڭ قاراعايدىڭ اراسىنا تىككەن
كۈركەلەردە قالدى دا، ەركەڭ اتاۋلى اتقا ءمنىپ، ماڭايداعى
اۋىلداردى ارالاپ كەتتى. ەركەك كىندىكتەن اۋىلدا قالعان جالعىز
بايمىرزا.

— ە، سەن نەگە جۇرمەيسىڭ؟ — دەگەن سوزگە ونىڭ بەرگەن
جاۋابى:

— بالام جوق، سونى نىزدەيمىن.

— قاي بالاڭ؟

— نۇرملەمبەت.

— ە، ول قايدا ەدى؟

— تاي ۇيرەتەم دەپ تاڭەرتەڭ كەتسپ ەدى، سودان تايى دا،
ءوزى دە جوق. استىنداعى اساۋ تاي ءبىر جەرگە ءولتىرىپ
كەتپەسە نە قىلسىن!

— ەرتەرەك نەگە ايتپادىڭ ەل بوپ نىزدەسەتەن؟

— وعان ساقشى بولدى ما! ەستى جاڭا جىناپ وتىرعان
جوقپىز با؟

بايمىرزا دا جالعىز تايدان باسقا جىلقى بولمايتىن ەدى، ودان
باسقا كولىگى — جالعىز قوڭىر شولاق وگىز.

— قاتىن، — دەدى ول ايەلى قالامپىرعا جۇرت كەتكەن
سوڭ، — الگى وگىز قايدا ەكەن، ءمنىپ بالانى بايقاين، تاي
جىعىپ ءولتىرىپ كەتتى مە ەلدە؟ امان بولسا جارار ەدى...

— كۈنى بويى مىنگەن وگىز الگىندە اعىتقاننان كەيىن وتقا
كەتسپ ەدى، ۇزاسا كەرەك، ماڭايدا كوزگە شالىنبايدى.

بايمىرزا وگىزدى تاۋىپ الىپ كەلدى.

— سۋارعان جوق پا ەڭ، بار بولعىر! — دەدى قالامپىر
وگىزدى كورىپ، — ءبۇيرى شىنە كىرىپ كەتپتى عوي، بار،
سۋار!

— جاڭبىردا وگىز سۋ نىزدەي مە؟

— سو دا ءسوز بە؟ بار، سۋارپ كەل!

اۋىلىدىڭ كولىك لىستقان جەرى وتكەن جىل مەكەنسىن
كوشپەندىلەرگە ولشەپ، ۋىلەرىن كوكتەمدە كوشىرگەن اۋىلىدىڭ
جۇرتى ەدى. سول جۇرتتىلى قالىڭ بۇيرا تالدىڭ اراسىندا قۇدىق
بارىن بايمىرزا بىلەدى.

ول قازىنا شەلەك ءىلىپ، وگىزىن جەتەكتەي جونەلدى. بۇل
كەزدە جاڭبىر تولاستاپ، بۇلت بىتىراي باستادى. ءىىراق،
جەلدىڭ ەكىپىنى ءارى كۇشتى، ءارى سۇىق. كۇنىڭ باتىپ بارا
جاتقان بەلگىسىن باتىستىڭ جىەگىندەگى قىزىل كۇرەڭ بۇلت
ءىلىدىرىپ تۇر.

تال اراسىندالى قۇدىقتىڭ جىەگى وپىرىلغان، اينالاسى
دوڭەس سارى بالشىق ەكەن. بايمىرزا شەلەككە تاققان ءىبىن
قولىنان سۇستا بەرگەندە، تەرەڭدەگى ساسىقتاۋ سارى سۇدىڭ
ءىسىن سەزىپ، شولەگەن وگىز دە مۇرىنىن ءشۇيىرىپ، تومەن
ەڭكەيدى. سۇ تولغان شەلەكتى بايمىرزا جوعارى كوتەرىپ ەدى،
يىعنا بىرەۋ قاققان سىياقتاندى، قاراسا ساز بالشىقتان سىرعاناپ
وگىزدى قۇدىققا قۇلاپ بارادى...

ساسىپ قالغان بايمىرزا شەلەكتىڭ ءىبىن تابانمەن باسا
قويىپ، وگىزدى مۇيزىنەن ۇستاي الدى. سىرعانغان وگىزدى
ول قايدان توقتاتا السىن. وگىز كۇپ بەرىپ قۇدىققا ءتۇستى دە
كەتتى، وگىزدىڭ ەكىپىنى بايمىرزانىڭ ۇزىن دە الپ كەتە
جازدادى. سوندا دا ءىرى جان، وگىزى قۇدىققا قۇلاي بەرگەندە ول
جانتالاستى. قۇدىق بەلۋاردان شۇيىلدەگەن سۇ. باسى تومەن
تۇسكەن وگىز تابان اۋزىندا تۇنشعادى. جالعىز وگىز! ول ولسە
قايتپەك؟

جان دارمەن بايمىرزا وگىزدىڭ مۇيزىنە بايلانغان كەندىر
جىپتەن مىقىشيا تارتىپ، تۇمسىمەن قۇلاعان سۇدان جوعارى
شعاردى.

دەس بەرگەندە جۇان قارا تال قۇدۇقتىڭ جارىنا تونە بىتكەن
كەن. وگىزدىڭ ءارى سۇلانىپ، ءارى سازدانىپ سۇسەن ءمۇيىز
ءىجىبىن بايىمىززا جانتالاسىپ ءجۇرىپ تالغا ىلىكتىردى دە
سىرەستىرىپ بايلادى، وگىزدىڭ باسى سۇدان شىعىپ تۇردى.
ودان جوعارى تارتۇعا كۇشى جوق. اىلا - امالى قۇرىعان
بايىمىززا: - قا - لام - پىرا! ... قالام - پىرا! ... دەپ باقىرا
بەردى.

بۇل داۋىس قۇلاعىنا شالىنعان قالامپىردىڭ جۇرەگى دىرىلەدى
قالدى. - نۇرجانىم ① جاماندىققا ۇشىراغان بولار ما؟، - دەپ
سەسكەندى ول. وسى وي تۇلا بويىن تۇرشىكتىرگەن قالامپىر
داۋىسقا قاراي جۇگىردى، وعان ەرە اۋىلدىن بىرنەشە ايلەدر،
بالالار جۇگىردى.
قالامپىردىڭ بايىمىززاغا ەڭ قاتتى ايتاتىن ءسوزى: - بار
بولعىر! - ەدى.

- بار بول، سەن، بار بولعىر! - ەدى ول ايقايدىڭ
ءمانسىن ەستىپ، - زارەمدى الدىڭ عوي! بىلاي تۇر!
«بىلاي تۇردىڭ!» مانسىنە تۇسىنبەي، شوقشا ساقالىن
شوشايتىپ، كىشىرەك كوزىن سىعىرايتىپ بايىمىززا قالامپىرعا
قاراعان كەزدە قالامپىردىڭ قولى وگىزدىڭ ءمۇيىز جىبىنە
ءتىدى. قۇدۇققا ەڭكەيىڭىرەپ، ءجىپتى قولىن سوزا ۇستىلعان
قالامپىر «ھاۋىپ» دەپ دەنەسىن جازا تارتتى. سول كەزدە وگىزدىڭ
ءمۇيىزى قولعا ىلىگەر جەرگە كەپ قالدى.
- ورا ءجىپتىڭ ۇشىن ايلعىما! - ەدى قالامپىر بايىمىززاغا.
- نەگە؟

- نەڭ بار «نەگە» دە! ورا دەيمىن تەز!
تۇسىنبەگەن بايىمىززا شۇبالعان ءجىپتىڭ ارتىعىن
قالامپىردىڭ جىلىنىشىگىنە وراغاندا سۇسىماسىن دەگەندەي ۇشىن

① نۇرماغامبەتتى ەركەلەتكەن اتى.

قالامپىر تاباننا باستى. سودان كەيىن، جىپتەن قولىن بوساتتى
دا تالى ەڭكەيە ءتۈسىپ وگىزدىڭ ەكى مۇيزىنەن ۇستاپ،
قۇدىقتان سۋرىپ الدى...

«قارۋلى قاتىن» دەگەن ءسوز قالامپىر تۋرالى حالىققا
الدىقاشان تارمان ەدى. بايمىرزاننىڭ اعاش ءۇي قياتىن قول ونەرى
بولاتىن. سوندا جاردەمدەسكەن قالامپىر قولى جەتەتىن جەرگە
جۋان بورەنەلەردى كوتەرىپ اپەرە بەرەتىن. وعان دا جۇرت
ءسۈيسىنىپ قايران قالاتىن ەدى، ال مىنا قۇنان وگىزدى
قۇدىقتان شىعارۋى جۇرتتى ءتپىتى تاڭداندىرا قالدىردى، ءارى
تاڭدانا، ءارى رازى بوپ قۇدىقتى قورشاعان جۇرتقا قالامپىر
ماساتتانعانداي اينالا قاراپ ەدى، كوپتىڭ اراسىندا
نۇرملامبەتتىڭ دە باسى كورىندى.

— قالقام، — دەدى قۇانىپ كەتكەن قالامپىر، — قايدا
بولدىڭ، ساۋلەم؟ كەلىشى بەرى! زارەم كەتتى عوي سەنى
جوعالتىپ! ...

سارى سۋر، قىر مۇرىن، وتكىر قارا كوزدى بالا قولىن
سوزعان قالامپىرعا كەلە قويماي، سازارپ تۇرىپ الدى. «بار،
بار!» دەپ قورشاعان قاتىندار يتەرمەلەپ ەدى، بالا تۇنجىراپ
كەيىن شەگىندى.

— قارشاداي بوپ مىقتىسىن قاراشى! — دەدى قاتىندار، —
جاپ — جاس باسىنان زىلدەي عوي مىناۋ! قاققان قازىقتاي
ورنىنان قوزعالمايدى! ...

— «الىپ — انادان تۋادى، ات — بىەدەن تۋادى» دەگەن
قايدا، — دەدى ءبىر قارتاڭ اىەل، — «سۋ مۇرىنعا»^① تارتسا
قايمىجىقتاي بىرەۋ بولار ەدى. كەسكىن — كەيپىن، دەنەسىن
كورمەيمىسىڭ! اۋماعان كەلسى! تەك ءتىل — اۋزىمىز تاسقا! ...

قالامپىر كوتەرگەن ون ءتورت قۇرساقتان ءتىرى قالعانى:
ۇزاتقان ەكى قىز، تولىباي دەيتىن ۇل جانە وسى نۇرملامبەت

① جاسى ۇلكەن اىەلدەر بايمىرزانى كەلەكەلەپ «سۋ مۇرىن» دەيتىن ەدى.

ەدى. نۇرملامبەت قالامپىردىڭ ءسۇت كەنجەسى. سوندىقتان با،
الدە بالالارى ءولپ - ءولپ ءولم سارقىتىنداي بولعاندىقتان
با، ايتەۋىر قالامپىردىڭ جان - ءتانى نۇرملامبەتتىڭ ۇستىندە.
بەس جاسىنا شەيىن ەمگەن نۇرملامبەت، مەنە، بىيل ونبىر
جاسقا شىققانىمەن ءالى كۇنگە شەيىن كەشكى تۈسەككە جاتاردا
ءبىر، تاڭەرتەڭ تۈسەكتەن تۇراردا ءبىر ماماسىن يىسكەمەسە
ماۋقى باسلىمايدى. نۇرملامبەت كوزىنەن ەكى ەلى تايىسا قالامپىر
اڭسايدى دا تۇرادى، نۇرملامبەتتىڭ ەكى بەتىنەن قۇشىرلانا
سۈيمەي، قالامپىردىڭ اڭساۋى ەش ۋاقتتا باسلىمايدى.

بۈگىن دە سولاي اڭساعان قالامپىر قۇددىق باسىندا
شاقىرعانىنا كەلە قويماغان نۇرملامبەتكە «بۇل نەسى؟!» دەگەندەي
جاقىنداپ ەدى، بۇرىنعىداي اپالاپ باس سالۋدىڭ ورنىنا ول تلەي
دا شەگىنە ءتۈسپ:

— كوك كۇشك قايدا؟ — دەدى.

قالامپىر ۇندەمدەدى.

— تۇرىمتاي قايدا؟ — دەدى.

قالامپىر ۇندەمدەدى.

— كۆيدى مە؟ — دەپ سۇرادى بالا داۋىسى قالتىراپ.

— قاپ، قۇداي - اي! — دەدى بايىمىرزا قالامپىر تلەي دا

ۇندەمەگەن سولڭ، — ماناۋ - شۇدا ەسىمەن شىعپ كەتكەنن

كوردىڭ بە؟ شوشالادا قاماۋلى تۇرعان كوك كۇشك پەن تۇرىمتاي

قالا بەرىپتى. كۆيىپ كەتتى - اۋ بەيشارالار! ...

نۇرملامبەت ەڭىرەپ قويا بەردى دە الاقانمەن بەتىن باسىپ

جۇڭىرە جونەلدى.

جارىلعالى تۇرعان جاراداي جۇرتتىڭ قايعىسىنىڭ اۋزىن

نۇرملامبەتتىڭ جىلاۋى تىرناپ اشقانداي بولدى.

— قايران قونىس، قايران جەر! — دەپ ءۇن قوسىپ جىلاغان

جۇرتتىڭ داۋىسىنا كۇڭىرەنگەن دالا دا داۋىسىن قوستى.

2. كەكتى بالا

جازداي ءبىر بايعا اماش ءوي قيعان بايمىرزا جۇمىسسىن
ءبىتىرىپ، ەڭبەگىنە تاي الىپ، اۋىلىنا ورتەنەر الدىندا عانا
كەلگەن ەدى.

كوپەيلەۋ تۇعان چىرەن قاسقا تايىدىڭ دەنەسى كىشىرەك
بولعانمەن، ەكى قۇلاعى تاس توبەسىنە نايزاداي شانشىلعان،
قۇيرىق - جالى ۇكىنىڭ ۇلپا قاناتىنداي جەلىلدەگەن، ۇرگەن
قۇقتاي بۇلتىعان سەمىز، ءتورت ايلعى قاققان قازىق سياقتى
ءتىپ - تىك، سۇلۇ تاي ەكەن.

تايدى كورگەندە نۇرمامبەتتىڭ قۇانعانى سونداي، كىشكەنە
دەنەسىن كەڭ دۇنيەگە سيعىزا المادى، بىرەسە ەكى سانىن
شاپالاقىپ اسپانغا قارعىدى، بىرەسە جاتا قاپ جەرگە دومالادى.
ونىڭ بۇلاي قۇۋانۋىنا باس سەبەپ مىناۋ ەدى:

وتكەن جازدا وسى ماڭايداعى اۋىلدار بالالارىن سۇندەتكە
وتىرعىزدى. ونداى بالاغا اكەسى ارناۋلى ات ءيا تاي اتاۋعا
ءتيىستى. سۇندەتتەر الدىندا بالالار اتالعان اتتارىنا، تايلىرىنا
ءمىنىپ، اۋىلداردى ارالاپ جارىسۋعا ءتيىستى.

بالالار وسى دلەدىمەن اتتارىنا، تايلىرىنا ءمىنىپ شىقتى، اتى،
تابى جوق بالالاردىڭ شىنىدە نۇرمامبەت قالدى. وزگە جايلاۋ
قالعان بالالار اتتى، تايلى بالالاردىڭ جارىسقانىن قىزىق كورىپ،
سوڭدارىنان شۇلاسىپ جۇرگەندە نۇرمامبەت جىرتىق كىيىز
ۇيىنە كىردى دە جەر باۋىرلاپ جاتىپ الدى. بوسىلدا ۇرشىق
يىرگەن قالامپىر بالاسىنىڭ نەگە جاتا قالعان سەبەبىن سەزدى
دە، بالاغا بىلىدىرمەي كوزىنە تىكىلگەن جاستى تەرس قاراپ
جاۋلىعىمەن ءسۇرتتى.

سىرتتان بايمىرزا كەلدى. ول ەركەگىمىسپ قالامپىرعا

ۋرستى:

— نەگە جىلايسىڭ جاماندىق شاقىرىپ؟ پايىعامباردىڭ سۈندەتى مەس پە بۇل؟ تەك قۇداي تاغالا قوجانىڭ قولىن جەڭىل قىلىسن دەپ تىلەسەيشى!

اتسىز بالانى سۈندەتكە وتىرىغىزۇ بالاغا «ومىرىڭدە اتسىز ۋوت» دەگەنمەن بىردەي. وسى ويمەن شىكە قايعىسى سىماي جارىلغالى وتىرعان قالامپىر بايمىرزاغا شاپ ەتە ءتۈستى:

— انە، كور بالاڭدى! — دەدى ول جاسقا بۇلغا سويلەپ، — توقسانبايدىڭ ساراينى قيعاندا، توڭىپ ولەتىندەي تون الدىڭ، «الدەي جازدا نۇرجان سۈندەتكە وتىرادى، تون الما، تاي ال» دەپ ەم، تىڭدامادىڭ. بالاڭنىڭ تىلەگىن كەسكەندەي بولدىڭ، بار بولغىرا! ...

جاسقا بۇلىققان قالامپىر ارجاعىن ايتا المادى. ونىڭ بايمىرزاغا ارىنغان نزالى سوزدەرى كوزىنەن جاس بولپ توگىلدى. بايمىرزا نۇرماعامبەتتى زورلىقپەن سۈندەتكە وتىرتتى. ءبىراق، ول وزىنە شىنەن انت ەتتى: — الدەي جاز قولمى قىرقىلىپ قالماسا، قوسمىشا بەرسەم دە اقما ءبىر تاي الامىن! ول وسى سەرتىنە جەتىپ، ەڭبەگىنىڭ ۇستىنە بايعا اقسىنا قوسمىشا بالتاسىن بەرىپ، جوعارىدا اتالغان جىرەن قاسقا تايىدى الپ كەلدى.

— مىنە، سۈندەت اتىڭ، قالقام! — دەدى ول الدىنان شىققان بالاسىن بەتىنەن ءسۈيىپ، — بىلىتىر جوق بولسا بىيل بار، تەك اللاتاغالا ءومىرىڭدى ۇزاق قىپ، يگىلىگىڭە مىنگىزسىن! ... بايمىرزانىڭ اكەسى باتىرلاۋ بولپتى دەيدى. سول اكەسىنەن قالعان جالپاق باس تۇرمانىن، كۇمىستەتكەن قالماقى ەردى ۇينە كوپتەن جىلقى بىتىپەگەن بايمىرزا توزدىرماي ساقىتاپ، قاسىيەتتەپ، تورىنە ءلىپ قوياتىن ەدى. «كىيەسى بار، ارۋاق سوعادى» دەپ ول ەرگە قاتىن — قلاشتىڭ قولىن تىگىزبەي،